S&P 3HW

Hoofdstuk 5: De peuter

Tussen één en drie jaar verandert een kind van een baby die net zijn eerste stapjes zet, in een peuter die rent, praat en heel goed weet wat hij wil. In dit hoofdstuk volg je die ontwikkeling op de drie gebieden die je al kent: fysiek, cognitief en socio-emotioneel. Je leert hoe peuters leren praten, waarom voorlezen zo belangrijk is, en waarom "nee!" een van hun favoriete woorden is.

Wat moet je kunnen?

- Voorbeelden geven van wat een peuter bijleert in de grove en de fijne motoriek, en uitleggen hoe leren stappen de andere domeinen beïnvloedt.
- De drie stappen in de taalontwikkeling van een peuter herkennen, en uitleggen hoe je best reageert op taalfouten.
- Beoordelen of een boekje geschikt is voor peuters, en tips geven om voor te lezen.
- Uitleggen wat zelfbewustzijn is, en waarom de koppigheidsfase een positieve evolutie is.
- De crisis van Erikson voor de peutertijd (zelfstandigheid of twijfel en schaamte) uitleggen, en linken aan de koppigheidsfase.

Inhoud

1. Les 1: Groeien en bewegen
2. Les 2: Leren praten
3. Les 3: Voorlezen voor peuters
4. Les 4: Het eigen willetje en Erikson

Vaktermen

Les 1: Groeien en bewegen

Wat moet je kunnen?

- ✓ Voorbeelden geven van wat een peuter bijleert in de grove en de fijne motoriek
- ✓ Uitleggen hoe leren stappen de cognitieve en de socio-emotionele ontwikkeling beïnvloedt
- ✓ Uitleggen wat zelfredzaamheid is, met een voorbeeld

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een kind van één jaar en een kind van drie jaar zitten in dezelfde speeltuin. Noem twee dingen die het kind van drie jaar al kan, en het kind van één jaar nog niet. Motiveer je antwoord.**

Groeien

In zijn eerste jaar groeit een baby supersnel: hij wordt ongeveer de helft groter. Een peuter groeit nog altijd flink, maar trager. Een kind van drie jaar is gemiddeld ongeveer 95 cm groot en weegt ongeveer 14 kg. Op de groeicurve zie je hoe groot de verschillen tussen kinderen zijn: wat telt, is dat een kind zijn eigen lijn volgt.

In de babytijd leerde het kind zijn hoofd rechthouden, zitten, kruipen en grijpen. Op die basis bouwt de peuter verder: hij leert **stappen**, en hij leert zijn **handjes** steeds handiger gebruiken.

Grove en fijne motoriek

Je kent de twee soorten motoriek uit hoofdstuk 2. Kijk wat een peuter op elk gebied bijleert:

Grove motoriek	Fijne motoriek
zelfstandig stappen, ook met iets in de hand	met een lepel eten
rennen, springen, dansen	een toren van blokken bouwen
de trap op klimmen, in de zetel kruipen	een puzzeltje met grote stukken maken
tegen een bal schoppen	met een stift of potlood krabbelen

Grove motoriek	Fijne motoriek
rijden op een loopfietsje	de bladzijden van een boekje omslaan
achteruit en op de tippen van de tenen stappen	papier scheuren, een dop eraf draaien

Bekijk en vat samen

Bekijk de twee video's hieronder. Neem notities met het **Cornell-schema**: hoe dat werkt, zie je in de eerste video, en in de studietips.

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Klasse. (z.d.). *Laat je lessen beter plakken met Cornell* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=sfQpYYH_MvU

▶ **Video: scan de code met je gsm**

GroterWorden. (z.d.). *Mijlpalen ontwikkeling 1-4 jaar* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=sAHFiX2zHek

▶ **Video: scan de code met je gsm**

Versterk het jonge kind. (z.d.). *Een stimulerende omgeving* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=BFDaHYccsLk

Vraag 2 **Welke nieuwe mogelijkheden in de grove en de fijne motoriek zag je in de video's? Noem er van elk minstens twee.**

Leren stappen verandert alles

Leren stappen is een fysieke ontwikkeling. Maar het verandert ook de andere domeinen:

- **Cognitief**: de peuter kan zelf op verkenning gaan. Hij bekijkt voorwerpen en ruimtes van alle kanten, en leert zich oriënteren: waar is de keuken, waar ligt mijn speelgoed? Zijn wereld wordt groter.
- **Socio-emotioneel**: de peuter wordt zelfstandiger. Ook de band met zijn ouders verandert: hij kan nu zelf beslissen om naar hen toe te gaan, of weg te lopen.

Dat is typisch voor ontwikkeling: de domeinen staan niet los van elkaar, maar **beïnvloeden elkaar**.

Zelf doen

> **DEFINITIE**
> **Zelfredzaamheid** is het vermogen om voor jezelf te zorgen en dingen zelf te doen.

Met zijn nieuwe vaardigheden doet de peuter steeds meer zelf: zelf stappen, zelf eten met een lepel, zelf zijn schoenen uittrekken, en een beetje helpen bij het aankleden. Dat gaat nog niet altijd snel of netjes. Maar elke keer dat hij iets zelf mag proberen, oefent hij zijn motoriek en zijn zelfstandigheid.

Oefenen

Vraag 3 **Gaat het hier vooral over grove of over fijne motoriek?**

Kies uit: Fijne motoriek · Grove motoriek

1. Mila klimt op haar eentje de trap op naar de glijbaan.

   Antwoord:

2. Noah draait de dop van zijn drinkbus.

   Antwoord:

3. Sara schopt een bal naar haar broer.

   Antwoord:

4. Adam zet drie blokken op elkaar.

   Antwoord:

5. Lina rijdt op haar loopfietsje door de gang.

   Antwoord:

Vraag 4 **Yassin (14 maanden) zet zijn eerste stapjes. Leg uit hoe dat ook zijn cognitieve en zijn socio-emotionele ontwikkeling kan beïnvloeden.**

Les 2: Leren praten

Wat moet je kunnen?

- De drie stappen in de taalontwikkeling van een peuter in de juiste volgorde noemen
- Een uitspraak van een peuter bij de juiste stap plaatsen
- Uitleggen hoe je best reageert als een peuter een taalfout maakt

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een peuter zegt: "Ik heb een liedje gezingd!" Moet je die fout verbeteren, denk je? Motiveer je antwoord.**

Van klanken naar taal

Rond twee jaar maakt een kind volgens Piaget de overgang van de sensomotorische fase naar de **preoperationele fase**: daarover leer je meer in hoofdstuk 6. Het opvallendste in de peutertijd is dat het kind leert **praten**.

Een baby begrijpt al heel wat, maar zegt nog niet veel. Ook bij een peuter is de passieve taal (wat hij begrijpt) groter dan de actieve taal (wat hij zelf zegt). De taalontwikkeling verloopt in drie stappen. De leeftijden zijn gemiddelden: elk kind heeft zijn eigen tempo.

Rond 3 à 4 jaar praten de meeste kinderen bijna foutloos. Elk kind heeft zijn eigen tempo.

Schema: gemaakt door Claude (Anthropic). Alle leeftijden zijn gemiddelden.

Stap 1: eerste woordjes (1 tot 1,5 jaar)

Rond één jaar zegt een kind zijn eerste woordjes: klanken die altijd hetzelfde betekenen, zoals "ba" voor bal. Vaak zijn het herhaalde lettergrepen: mama, papa, pipi.

> **DEFINITIE**
> Een **eenwoordzin** is één woord waarmee een peuter een hele zin bedoelt.

Wat de peuter bedoelt, haal je uit de **situatie** en uit de **intonatie**:

- "Koek!" (wijzend naar de kast): daar liggen koekjes.
- "Koek?" (met een smekend gezichtje): mag ik een koekje?
- "Mama!" (bij een foto): kijk, dat is mama.

Stap 2: veel nieuwe woorden (1,5 tot 2 jaar)

Rond anderhalf jaar groeit de woordenschat ineens heel snel. In deze periode leert een peuter vaak een paar nieuwe woorden per dag. Hij wil van alles weten hoe het heet: dat is de periode van de **wat-vragen** ("En da?"). Omdat hij de klanken nog niet goed kan uitspreken, worden veel woorden vervormd: "tauto" voor auto, "nana" voor banaan.

> **DEFINITIE**
> Een **tweewoordzin** is een zinnetje van twee woorden, zoals "poes weg" of "papa boos".

In deze periode duiken ook woorden op als **ik**, **mijn**, **nee** en **nog**. Ze tonen dat de peuter zichzelf ontdekt als een persoon met een eigen wil: daarover gaat les 4.

Stap 3: zinnen (2 tot 3 jaar)

> **definitie**
> Een **meerwoordzin** is een zin van drie woorden of meer, vaak nog kort en met fouten, zoals in een telegram.

Peuters laten de kleine woordjes vaak weg: "Kijk, Miel koekje geeft hond." En ze maken fouten tegen de regels: "Ik heb gezingd", "twee koeks". Zulke fouten zijn een goed teken: de peuter ontdekt zelf hoe de taal werkt, en past die regels toe, ook waar ze niet gelden.

Hoe reageer je? Verbeter niet telkens: een peuter die vaak verbeterd wordt, kan bang worden om fouten te maken. Gebruik zelf de juiste vorm in je antwoord:

> Peuter: "Twee koeks!" Jij: "Ja, jij hebt **twee koeken** gekregen!"

Rond drie à vier jaar praten de meeste kinderen bijna foutloos. Ook mensen die het kind niet kennen, begrijpen het dan vlot.

Meer dan één taal

Veel kinderen, zeker in Brussel, groeien op met twee of meer talen. Volgens Kind en Gezin lopen zij daardoor geen achterstand op: ze bereiken de stappen in de taalontwikkeling even goed. Meertalige peuters **mixen** vaak talen in één zin. Dat is normaal, en bijna nooit een teken van een probleem. De raad van Kind en Gezin: spreek met je kind de taal waarin je je goed voelt, praat veel met je kind, en reageer positief op alle talen die het leert. Een stevige basis in de thuistaal helpt om ook andere talen vlot te leren.

Kind en Gezin (z.d.): Mixen van talen

Opdracht: een peuter opnemen

Nu ga je zelf onderzoeken hoe een peuter praat.

1. **Zoek een peuter** tussen één en drie jaar: een broertje, een zusje, een nichtje, een kind uit de buurt.
2. **Vraag toestemming** aan de ouders. Leg uit dat het een opdracht voor school is, en dat de opname nergens gedeeld wordt.
3. **Neem ongeveer tien minuten op** met je gsm (alleen het geluid), terwijl je samen speelt of een boekje leest. Stel vragen, en laat de peuter vertellen.
4. **Schrijf tien uitspraken uit**, letterlijk, met de fouten erin. Geef de peuter een andere naam. Noteer ook wat jij zei of vroeg.
5. **Wis de opname** als je opdracht af is.
6. **Analyseer**: hoe oud is de peuter? Welke soorten zinnen hoor je (eenwoordzinnen, tweewoordzinnen, meerwoordzinnen)? Stelt hij wat-vragen? Welke fouten maakt hij, en hoe reageerde jij erop?

Vraag 2 **Bij welke stap in de taalontwikkeling hoort de peuter die jij opnam? Geef twee uitspraken als bewijs, en vergelijk met zijn leeftijd. Loopt hij voor, achter, of precies op schema?**

Oefenen

Vraag 3 **Bij welke stap in de taalontwikkeling hoort deze uitspraak?**

Kies uit: Eerste woordjes · Veel nieuwe woorden · Zinnen

1. Lotte (13 maanden) zegt "bah!" en wijst naar de bal onder de tafel.

   Antwoord:

2. Yusuf zegt "auto weg" als de auto van zijn papa vertrekt.

   Antwoord:

3. Ella wijst naar een vogel, een boom en een fiets, en vraagt telkens "En da?".

   Antwoord:

4. Nora zegt: "Ik heb mijn beker zelf gevuld en niet gemorst."

   Antwoord:

5. Kian zegt: "Mama, kijk, hond koekje opgeët!"

   Antwoord:

Les 3: Voorlezen voor peuters

Wat moet je kunnen?

- De kenmerken van een geschikt peuterboekje opnoemen
- Uitleggen waarom voorlezen beter is dan een filmpje, voor elk ontwikkelingsdomein
- Tips geven om voor te lezen aan een peuter

Wat denk jij?

Vraag 1 **Welk boekje vond jij leuk toen je klein was? Waarom, denk je? Vraag het eventueel thuis na.**

Een goed peuterboekje

Leg een paar peuterboekjes naast elkaar (thuis, in de klas of in de bibliotheek). Je merkt snel wat ze gemeen hebben.

	Wat je ziet
Het verhaal	Het dagelijkse leven van een peuter: slapengaan, in bad gaan, naar de speeltuin, naar de dokter, een nieuw broertje. Weinig fantasie of spannende avonturen.
De hoofdpersoon	Een peuter, of een dier dat zich gedraagt als een peuter.
De prenten	Duidelijke lijnen, eenvoudige figuren met weinig details, heldere kleuren, en maar een paar figuren of voorwerpen per pagina.
De tekst	Kort, met herhaling, en vaak met klanken en rijmpjes.

Waarom zo? Een peuter herkent zijn eigen wereld, en kan het verhaal dus volgen. Eenvoudige prenten kan hij makkelijk "lezen": hij ziet meteen wat er gebeurt, en kan zelf dingen aanwijzen.

Bekijk dit voorleesverhaal van Dikkie Dik. Welke kenmerken uit de tabel herken je?

▶ Video: scan de code met je gsm

Dikkie Dik. (2020, 14 oktober). *Wollen sjaal | Voorleesverhalen voor kinderen | Dikkie Dik* [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=TOJdQ8vyjao

Voorlezen of een filmpje?

Een filmpje is makkelijk. Maar voorlezen stimuleert alle ontwikkelingsdomeinen tegelijk:

Fysiek	de peuter slaat zelf de bladzijden om, en wijst dingen aan. Zo oefent hij zijn fijne motoriek.
Cognitief	de peuter leert nieuwe woorden en dingen over de wereld. Wie voorleest, past zich aan: je legt uit, je wacht, je stelt vragen, je herhaalt. Een filmpje loopt gewoon door.
Socio-emotioneel	voorlezen is gezellig samenzijn, vaak op schoot. Een boekje helpt ook om te praten over gevoelens die moeilijk zijn, zoals angst, boosheid of jaloezie.

Zo lees je voor

Kind en Gezin geeft deze tips om voor te lezen aan een peuter:

- **Speel mee**: stel vragen ("Waar is de poes?"), laat de peuter dingen aanwijzen, gebruik stemmetjes, geluiden, gebaren of een popje.
- **Laat de peuter het tempo bepalen**: hij mag zo lang naar een prent kijken als hij wil, en zelf de bladzijden omslaan.
- **Liever korter en vaker**: stop als de aandacht verslapt of als hij onrustig wordt.
- **Herhaling is goed**: peuters horen graag steeds hetzelfde verhaal, en herkennen er telkens meer in.
- **Leer iets aan** met een boekje: tanden poetsen, op het potje gaan, gevoelens herkennen.
- **Ga samen naar de bibliotheek**, en laat je kind zelf boekjes kiezen.
- **Plezier staat voorop**, in welke taal je ook voorleest.

Kind en Gezin (z.d.): Samen genieten van voorlezen

Oefenen

Vraag 2 **Is dit een goede tip om voor te lezen aan een peuter? Schrijf het juiste antwoord bij elke situatie, en leg daarna in één zin uit waarom.**

Kies uit: Geen goede tip · Goede tip

1. Jonas leest het boekje van begin tot einde voor, zonder te stoppen, zodat zijn zusje het hele verhaal hoort.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

2. Mama vraagt bij elke prent: "Waar is de hond?", en laat Lien de hond aanwijzen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

3. Papa leest elke avond hetzelfde boekje over het konijntje dat gaat slapen, omdat Amir het zo graag wil.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

4. De onthaalmoeder leest een spannend verhaal over een draak die een dorp in brand steekt.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

5. Opa stopt na vijf minuten, omdat Sem begint te draaien en weg wil lopen.

   Antwoord: _____ Waarom? _____

Vraag 3 **Je mag een boekje kiezen voor je neefje van twee jaar. Je twijfelt tussen een boek over een ridder die door een donker bos trekt, met veel kleine, gedetailleerde tekeningen, en een boek over een eendje dat in bad gaat, met grote, kleurrijke prenten. Welk boek kies je? Gebruik minstens twee kenmerken uit de les.**

_____

_____

_____

_____

_____

Les 4: Het eigen willetje en Erikson

Wat moet je kunnen?

- Uitleggen wat zelfbewustzijn is, en hoe je het kunt testen met de spiegeltest
- Het gedrag in de koppigheidsfase beschrijven, en uitleggen waarom het een positieve evolutie is
- De crisis van de peutertijd volgens Erikson noemen, met de twee polen, en linken aan de koppigheidsfase
- Uitleggen hoe ouders de crisis goed of minder goed laten aflopen, en tips geven om te reageren op een koppige peuter

Wat denk jij?

Vraag 1 **Een peuter van twee jaar wil absoluut zelf zijn jas dichtritsen, ook al lukt het niet. Als zijn mama wil helpen, begint hij te gillen. Waarom doet hij dat, denk je? Motiveer je antwoord.**

Ik ben ik

Een baby weet nog niet goed waar hij ophoudt en de wereld begint. In de peutertijd groeit het besef dat hij een eigen persoon is.

> **DEFINITIE**
> **Zelfbewustzijn** is het besef dat je een persoon bent met een eigen wil en een eigen waarde.

Hoe kun je testen of een peuter zichzelf herkent? Psychologen gebruiken de **spiegeltest**:

1. Zet het kind voor een spiegel, en kijk hoe het reageert.
2. Smeer ongemerkt een beetje rode verf (of lippenstift) op zijn neus.
3. Zet het opnieuw voor de spiegel. Grijpt het naar **zijn eigen neus**? Dan weet het: dat kind in de spiegel, dat ben ik.

De meeste kinderen slagen voor de test tussen 18 en 24 maanden. Jongere kinderen grijpen naar de spiegel, of kijken erachter: ze denken dat ze een ander kindje zien.

Het eigen willetje

Wie weet dat hij een eigen persoon is, ontdekt ook dat hij **zelf kan kiezen**. Rond twee jaar leert een kind zijn eigen wil kennen. Komt die wil niet overeen met wat mama of papa wil, dan laat het kind dat duidelijk merken.

> **DEFINITIE**
> De **koppigheidsfase** is de periode rond twee à drie jaar waarin een peuter zijn eigen wil ontdekt, en die vaak tegen de wil van zijn ouders in wil doordrukken.

Wat zie je in de koppigheidsfase?

- vaak **"nee!"** zeggen, en weigeren mee te werken;
- **alles zelf** willen doen, ook wat nog niet lukt;
- **driftbuien**: brullen, huilen, zich op de grond laten vallen, stampen, soms slaan of schoppen.

> ▶ **VIDEO: SCAN DE CODE MET JE GSM**
> Universiteit van Nederland. (2022). *Is het erg als je kind driftbuien heeft?* [Video]. YouTube.
> https://www.youtube.com/watch?v=DRoQXt57IdY

Waarom zo koppig?

Een peuter is niet koppig om zijn ouders te pesten. Er zijn vier redenen:

- Hij **tast grenzen af**: wat mag ik, en wat niet? En wat gebeurt er als ik het toch doe?
- Hij raakt **gefrustreerd** als iets niet mag, of als iets niet lukt (zoals die rits).
- Hij kan zijn gevoelens nog **niet goed verwoorden**. Wat hij niet kan zeggen, toont hij met zijn lichaam.
- Bij zijn ouders gaat hij het verst, omdat hij zich daar **veilig** voelt: hij weet dat ze van hem blijven houden.

Koppig zijn en Erikson

In hoofdstuk 4 leerde je de theorie van Erik Erikson: in elke levensfase staat een crisis centraal, tussen een positieve en een negatieve pool. Voor de baby ging het om vertrouwen of wantrouwen.

Voor de peuter is de belangrijkste taak **zelfstandig worden**. De crisis van de peutertijd gaat daarom over **zelfstandigheid** tegenover **twijfel en schaamte**.

Hoe lastig ook: de koppigheidsfase is dus een **positieve evolutie**. Wat een koppige peuter doet, is **oefenen in zelfstandigheid**: hij leert zichzelf kennen, ontwikkelt een eigen wil, en leert zelf dingen te doen. Hoe de ouders daarop reageren, bepaalt mee welke pool de overhand krijgt:

Zelfstandigheid	Twijfel en schaamte
De ouders laten het kind zelf kiezen, waar het kan.	De ouders beslissen alles voor het kind.
Ze moedigen het aan om dingen zelf te doen, ook als het nog niet perfect lukt.	Ze nemen alles over, of worden boos als het kind iets probeert en het mislukt.
Ze zorgen voor veilige grenzen: het kind mag veel proberen, maar niet alles.	Ze laten het kind heel weinig zelf proberen, of ze stellen helemaal geen grenzen.
Het kind leert: **ik kan dingen zelf**.	Het kind leert twijfelen: "**Ik kan dat niet.**" En schamen: "**Ik mag dat niet.**"

Net als bij de baby gaat het om een **evenwicht**. Een kind dat nooit twijfelt, zou ook gevaarlijke dingen proberen. Maar de positieve pool moet de overhand krijgen.

Hoe reageer je?

Dat sluit aan bij de opvoedingsstijlen uit hoofdstuk 2: bij een koppige peuter werkt een **ondersteunende** opvoeding het best, met veel warmte (begrip, ruimte) én duidelijke grenzen. Zo helpen ouders hun kind om zich zelfstandig te voelen.

Bij een driftbui	blijf in de buurt, en blijf zelf rustig. Laat de peuter uitrazen. Geef niet toe: wat niet mocht, mag nog altijd niet. Blijf consequent, en vermijd een machtsstrijd ("Wie wint er?").
Daarna en elke dag	help de peuter zijn gevoelens te benoemen ("Je bent boos, want je wou nog spelen"), en toon begrip. Geef aandacht op positieve momenten, niet alleen als het misloopt. Laat hem zelf dingen proberen, en laat hem kiezen waar het kan: "Wil je de rode of de blauwe trui?"

Oefenen

Vraag 2 **Helpt deze reactie de peuter vooral om zelfstandig te worden, of eerder om te twijfelen en zich te schamen?**

Kies uit: Twijfel en schaamte · Zelfstandigheid

1. Mama laat Yara zelf haar sokken aantrekken, en helpt alleen als Yara het vraagt.

   Antwoord:

2. Papa roept "Vuile jongen!" als Matteo zijn melk morst terwijl hij zelf wil inschenken.

   Antwoord:

3. De juf in de crèche laat de peuters zelf hun beker vullen uit een klein kannetje.

   Antwoord:

4. Oma kleedt Noor elke ochtend aan, "want dat gaat sneller".

   Antwoord:

5. Mama zegt: "Je mag zelf op de stoep lopen, maar aan de straat geef je mij een hand."

   Antwoord:

Toen Ruben twee jaar was, mocht hij bijna niets zelf doen. Als hij toch iets probeerde en het lukte niet, lachten zijn ouders hem uit. Nu is Ruben zestien. Zijn klas organiseert een toneelvoorstelling, maar Ruben wil geen enkele rol, ook geen kleine. "Dat kan ik toch niet", zegt hij.

Vraag 3 **Hoe kun je het gedrag van Ruben verklaren met de theorie van Erikson?**

Vaktermen

Eenwoordzin

Eén woord waarmee een peuter een hele zin bedoelt, zoals "Koek!" (mag ik een koek?).

Koppigheidsfase

De periode rond twee à drie jaar waarin een peuter zijn eigen wil ontdekt en die vaak tegen de wil van zijn ouders in doordrukt: "nee!", alles zelf willen doen, driftbuien.

Meerwoordzin

Een zin van drie woorden of meer, vaak nog kort en met fouten, zoals in een telegram.

Tweewoordzin

Een zinnetje van twee woorden, zoals "poes weg" of "papa boos".

Zelfbewustzijn

Het besef dat je een persoon bent met een eigen wil en een eigen waarde.

Zelfredzaamheid

Het vermogen om voor jezelf te zorgen en dingen zelf te doen.